

ROLUL PĂDURII ÎN ISTORIA ȚĂRII ZARANDULUI. UN REGULAMENT DE LEMNĂRIT DIN ANUL 1863

MARCELA BALAZS

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva

marcela_balazs@yahoo.com

IOACHIM LAZĂR

Hunedoara

ioachim_lazar@yahoo.com

Cuvinte cheie: regulament, lemnărit, pădure, Țara Zarandului

Keywords: regulation, timbering, forest, The Land of Zarand

Pădurea a îndeplinit un rol major în existența comunităților umane de-a lungul istoriei. Odată cu instaurarea stăpânirii maghiare asupra Transilvaniei regalitatea a emis o serie de diplome de danie în favoarea unor supuși cu scopul, fie de a recompensa faptele de credință față de tron, fie pentru a înzestra cu moșii și terenuri diverse instituții civile și militare. Locuitorii satelor nu mai pot folosi pădurile decât cu învoirea proprietarului și în schimbul unor prestări de robote, biruri, dijme și taxe, situație care a produs o accentuată stare de nemulțumire. Curtea din Viena încearcă să atenueze nemulțumirile și să conserve fondul forestier prin adoptarea unei serii de reglementări și directive generale. Pentru a institui o disciplină în ceea ce privește exploatarea pădurilor, conducerea comitatului Zarand adoptă un regulament de lemnărit. Regulamentul este compus din 16 paragrafe prin care se stabilesc condițiile tăierii lemnului din pădurile comitatului și a fost adoptat de către adunarea comitatului Zarand la 2 noiembrie 1863, fiind semnat de către comitele suprem Ioan Pipos.

Cercetarea istoriei pădurilor a debutat abia în secolul al XVIII-lea și a evoluat destul de lent până la al Doilea Război Mondial. Din deceniul al VII-lea al secolului al XX-lea, istoria silvică a devenit pe plan mondial o preocupare pe cât de nouă, pe atât de intensă¹. Studiile referitoare la rolul pădurii în istoria hunedoreană sunt aproape inexistente, deși în diferite perioade istorice revendicarea pădurilor de către populație a stârnit numeroase conflicte cu nobilii proprietari.

Pădurile au însemnat, în evului mediu, un adăpost în fața năvălirii barbarilor. Rogerius, amintind despre distrugerile tătare din anii 1241-1242, vorbește despre „desimea pădurilor Țării Zarandului care ofereau adăpost vremelnic sau definitiv refugiaților din satele accesibile tătarilor”².

Întinderea pădurilor din Țara Zarandului este confirmată și de hărțile lui Sebastian Munster (1545), Giacomo Castaldi (1548), Corvens și Mortimer (1683), în care raporturile pădure-teren arabil era net favorabil pădurilor³. Nicolaus Olahus scria în

¹ Csucsujă 1998, p. 5.

² Maior 1987, p. 90.

³ Maior 1987, p. 90-91.

lucrarea sa „Hungaria” că „mai ușor poți să cucerești toată Ungaria pornind din Transilvania, decât să cucerești Transilvania pornind din Ungaria, pentru că drumurile ei pot fi ușor astupate cu arbori tăiați”⁴.

Harta comitatului Zarand

În reconstituirea istoricului cercetării florei și vegetației, majoritatea cercetărilor s-au îndreptat mai mult asupra plantelor nelemnoase ce au stat în atenția primilor botaniști care au explorat flora țării noastre. După cum sublinia Emil Pop „contribuții botanice științifice privind teritoriul României apar cu totul sporadic la sfârșitul veacului al XVII-lea, începutul celui de-al XVIII-lea, apoi din ce în ce mai aprofundat sub impulsul avântului linnean de la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea”⁵. În anul 1806 a fost publicată, la Sibiu, teza de doctorat a lui J. Th. Ziegler, în care au fost incluse datele floristice ale lui Lerchenfeld, manuscris care s-ar fi pierdut⁶.

Prima lucrare despre flora Transilvaniei, publicată la Viena în anul 1816, de către medicul sighișorean J. Chr. Baumgarten a inclus și datele floristice privind secolul al XVIII-lea. Studiind numirile românești de plante apărute în vocabularele și dicționarele din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, Alexandru Borza atrăgea atenția asupra lucrării lui Josephus Benkö, publicată în anul 1783, care conține date privind pădurile Transilvaniei din secolul al XVIII-lea, precum și o serie de consemnări referitoare la speciile nelemnoase⁷. Autorii articolului, Maria T. Dogaru și Gabriel Răcz consultând primele două volume ale lui Benkö, tipărite la Viena în anul 1778, arată că

⁴ Maior 1987, p. 91.

⁵ Dogaru, Răcz 1987, p. 85.

⁶ Dogaru, Răcz 1987, p. 85.

⁷ Dogaru, Răcz 1987, p. 86.

datele floristice ale acestui autor sunt mai puțin utile, lipsind precizarea localităților⁸. Au fost studiate însă volumele III, IV și V, rămase în manuscris care se păstrează la Biblioteca documentară Teleki-Bolyai din Târgu-Mureș.

În urma consultării acestor volume, autorii studiului sunt convinși că au descoperit liste floristice care prin publicarea lor, întregesc aprecierile lui Alexandru Borza și Nicolae Boșcaiu din lucrarea publicată în anul 1965⁹. În partea generală a lucrării lui Benkö, plantele sunt grupate în două clase: în prima arborii și arbuștii, iar în cea de a doua speciile nelemnoase. În ceea ce privește pădurile, autorul consideră că acestea sunt din belșug, folosind termenul de „copioase”, înșirând genurile *Pinus* (care include și *molidul*), *Quercus*, *Fagus*, *Carpinus*, *Betula*, *Alnus*, *Populus*, *Salix*, iar dintre arbuști *Corylus* și *Cornus*¹⁰.

În cadrul pădurilor mixte sunt nominalizate genurile *Taxus*, *Fraxinus*, *Ulmus*, *Acer*, *Sorbus*, *Malus*, *Pyrus*, *Padus*, *Tilia*, *Frangula*. Urmează o înșirare a speciilor de arbuști: *Juniperus communis*, *Crataegus oxyacantha*, *Spiraea hypericifolia*, *Prunus spinosa*, *Rosa canina*, *Staphylea pinnata*, *Cornus mas*, *Cornus sanguinea*, *Viburnum lantana*, *Lonicera xylosteum*, *Berberis vulgaris*, *Sambucus nigra*, *Euonymus europaea*, *Tamarix germanica*, *Ligustrum vulgare*, *Rhamnus cathartica*, *Cotinus cogygria* și *Mespilus germanica*¹¹.

După instaurarea stăpânirii depline asupra Transilvaniei, regii unguri au emis o serie de diplome de danie cu scopul, fie de a recompensa faptele de credință față de tron, fie pentru a înzestra cu moșii și terenuri diverse instituții civile și militare (cetăți, orașe, mine, topitorii etc.). În această situație, proprietatea comună asupra pădurilor, din etapa anterioară încetează, se fărâmițează în proprietăți feudale, iar folosirea liberă a pădurilor este sistată. Locuitorii satelor nu mai pot folosi pădurile decât cu învoirea proprietarului și în schimbul unor prestări de robote, biruri, dijme și taxe¹².

În secolele al XIV-lea și al XVI-lea pădurile domeniiale erau constituite, în general, din suprafețele care în secolele anterioare fuseseră comune, de-a dreptul pământuri urbariale, ceea ce a produs în satele Zarandului o stare de iritare extrem de agitată. Toate aceste uzurpări de drepturi, privări și îngrădiri de libertate în folosirea pădurilor vor stârni în rândurile țăranilor, liberi sau dependenți, puternice proteste, revendicări și numeroase confruntări, care vor duce la conflictele din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea culminând cu Răscoală condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

Acestor nemulțumiri s-a încercat să li se pună capăt printr-o serie de reglementări și directive generale între care amintim: „Urbariile tereziene din 1767 și 1769 din Ardeal”, numite și „Ponturile tereziene”, care limitau dreptul iobagului doar la uscături și la lemnul doborât de vânt; „Instrucțiunile forestiere emise la 11 aprilie 1775 de către conducerea Principatului”; „Orânduiala pădurilor Prințipatului Ardealului” din 30 mai 1775 de către Curtea din Viena; „De conservatione sylvarum”, sau Legea nr. 30 din 1781, privind pădurile folosite în devălmășie de către stăpâni și iobagi. Prin această din urmă dispoziție dată de împăratul Iosif al II-lea, s-a limitat accesul iobagilor în pădure la două zile pe săptămână. În aceste zile țăranii aveau dreptul să taie și să transporte lemne sub supravegherea paznicilor de pădure¹³. Legea „De conservatione

⁸ Dogaru, Rácz 1987, p. 86.

⁹ Borza, Boșcaiu 1965, p. 284-285.

¹⁰ Dogaru, Rácz 1987, p. 86.

¹¹ Dogaru, Rácz 1987, p. 86-87.

¹² Sabău 1987, p. 70.

¹³ Csucsujă 1998, p. 44.

Sylvarum” precizează că dreptul de proprietate asupra pădurilor aparține în mod exclusiv stăpânului de pământ, iobagii neavând sub nici o formă dreptul asupra pădurilor¹⁴.

„Ordonanța forestieră din 28 septembrie 1807 privind conservarea și apărarea pădurilor” emisă de Guvernul ardelean, după o largă consultare cu autoritățile locale și a celor avizați la foloasele pădurilor, stabilea noi reglementări în privința folosirii pădurilor. O altă reglementare a constituit-o „Înkietura 34 pentru rândul ce revine a se ține cu pădurile” din 27 august 1812, care a nemulțumit proprietarii de păduri și nu se va putea pune în aplicare decât în anul 1847 sub presiunea evenimentelor din 1848¹⁵.

Lemnele de construcție se procurau prin cumpărare de la „domni”, după cum declarau iobagii români din satele Nandru, Cutin, Ciulpăz, Ulm, Runcu Mare, Găunoasa, Almașu Mic și Pestișul Mic¹⁶. Locuitorii din satul Ciulpăz declarau, cu prilejul Conscripției din anul 1785, că „lemne de foc avem, pe sama noastră în hotaru' nost'; de trebuială cu bani și cum putem căpătăm dintr-ale domnilor”¹⁷. Satele din zonele de șes nu dispuneau de păduri, locuitorii lor fiind nevoiți să le procure pe bani, cum este cazul satelor Băcia și Cristur. Iobagii din Cristur declarau că „pădure în hotaru' nost' nici de nuiiele nu avem, dară de foc! Cumpărăm pe bani din alte hotară”¹⁸. Până la revoluția din anul 1848, în general pădurile se aflau în proprietatea domnilor de pământ, fapt relatat de către locuitorii din satul Popești care declară că „pădurile în hotaru' satului nost' îs toate a lu domnu Turi Lasc, ne-o rupt un dărab pe sama satului, când ne trebuie de câte un sălaș, ne dă domnu și din pădurile hălea oprite”¹⁹.

O reglementare mai precisă o va avea regimul silvic de pe domeniile fiscale stabilit din primele decenii ale secolului al XVIII-lea și până în anul 1857, când a fost extinsă asupra Transilvaniei legea austriacă din anul 1852. Potrivit acestui regim silvic, pădurile din jurul stabilimentelor miniere erau exploatate, indiferent de natura proprietății lor aproape exclusiv în vederea satisfacerii nevoilor acestei industrii, iar locuitorilor din jurul acestor exploatare li se impunea obligația să taie și transporte lemnul necesar pentru cuptoare.

La 13 septembrie 1748, Maria Tereza institua printr-o ordonanță funcția de silvicultor șef al domeniilor miniere din Zlatna²⁰. Măsurile restrictive introduse prin instrucțiunile din 1748 au afectat grav populația moșilor. Era interzisă lăzuirea pădurilor pentru a le transforma în terenuri de casă, de grădină și de cultură. Conform instrucțiunilor locuitorii nu mai aveau voie nici măcar să-și lărgească poienile făcute până atunci. Întinderi mari de pădure au fost oprite, limitând în general folosirea lemnului. Lemne de foc au fost acordate în continuare, dar în locuri rele, îndepărtate. Lemnele de construcție, pentru comercializare sau pentru meseriile moșești nu se mai puteau obține decât pe bază de autorizație, plătind taxe²¹. A fost interzisă și tăierea nuiielelor pentru garduri sau împrejmuiri, considerând că și această practică din zonele de munte aduce mari prejudicii pădurilor. Se interzicea exploatarea coajei pentru tăbăcit, sub motivul că prin această practică se ruinează pădurile de stejar, aflate în imediata apropiere a centrelor populate²².

¹⁴ Csucsujă 1998, p. 44.

¹⁵ Sabău 1987, p. 70-71.

¹⁶ Botezan, Schilling 1971, p. 89-106.

¹⁷ Botezan, Schilling 1971, p. 91.

¹⁸ Botezan, Schilling 1971, p. 100.

¹⁹ Botezan, Schilling 1971, p. 134.

²⁰ Csucsujă 1998, p. 23.

²¹ Csucsujă 1998, p. 24.

²² Csucsujă 1998, p. 24.

Datorită bogăției pădurilor din Țara Zarandului, aici se poate vorbi despre o adevărată civilizație a lemnului care a dăinuit secole de-a rândul. Până către sfârșitul secolului al XIX-lea lemnul era prezent în gospodăria țaranului din Zarand, începând de la cele mai mici unelte și până la casă. Deși în anul 1782 s-au luat unele măsuri pentru înlocuirea lemnului la construirea caselor cu alte materiale, această situație nu s-a schimbat nici în secolul al XIX-lea, circa 90 % din case fiind construite din lemn²³. Deși majoritatea pădurilor erau în proprietatea nobililor, ceea ce a dăunat meșteșugurilor bazate pe prelucrarea lemnului, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, documentele consemnează încă o activitate relativ intensă în acest domeniu. Astfel în satele zărandene se confecționau araci, doage, osii, juguri, roți, vălaie, cercuri, cozi de coase, sate, furci etc.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, pădurile din Munții Apuseni aparțineau, în cea mai mare parte, la cinci domenii mari. Pădurile dintre Crișul Negru și Drăgan, de la Crăciun până la Călineasa, au fost ale Episcopiei Greco-Catolice de Oradea, cu excepția domeniilor de la Beliu și Vașcău care erau ale Episcopiei Romano-Catolice de la Oradea²⁴. În zona Munților Meseș, Vlădeasa și Gilăului, de la culmile Vârfuraș până la gura Belișului și de-a lungul acestei ape până la Tica, continuând de-a lungul Someșului Cald și până la creasta Meseșului pădurile au fost ale familiei Bánffy²⁵. Pădurile munților care se orientau spre Someșul Rece și, în parte, și cele dinspre Beliș, aparținuseră posesorului nobiliar de la Văleni²⁶. Întinsele păduri de la Gilău, până la Abrud, ajungând în sud până la Crișul Alb, au aparținut fiscoșului. Între aceste domenii, care au fost subdivizate pentru o mai bună administrare, se aflau și unele domenii mijlocii și mici²⁷.

Moșii, până la mijlocul secolului al XVIII-lea, au folosit liber pădurile, legătura lor cu proprietarul feudal fiind mai puțin directă. În principiu, lăzuirile erau condiționate de permisiunea feudalului, dar de cele mai multe ori, ele s-au făcut fără știrea acestuia, obștea sătească fiind aceea care înregistra munca de defrișare și noul proprietar al terenului²⁸. În Munții Apuseni dreptul de proprietate feudală asupra pădurilor nu excludea dreptul de folosință al țăranilor.

În același timp defrișările au luat proporții atât de mari, încât așezările s-au extins și mai mult luând naștere o serie de sate noi. Populația a pătruns tot mai adânc în pădurile domeniilor nobiliare, până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea practicând pășunatul fără nici o piedică din partea proprietarului. Odată cu dezvoltarea industrială a Transilvaniei, proprietarii pădurilor au început să aprecieze valoarea lor economică, fapt ce se reflectă în măsurile luate față de folosirea liberă a materiei lemnoase de către iobagi.

Încă în anul 1796 proprietarii interzic țăranilor să folosească pădurile domeniului care sunt declarate „oprite”. Ca o primă măsură se interzice țăranilor „să taie bușteni, scânduri, grinzi și lațuri pentru construcții, în vederea realizării de construcții”²⁹. Mai mult, se dispune confiscarea roților și pieselor de la joagărele țăărănești și se interzice să se taie scânduri sau alt material lemnos în joagărele alodiale pentru țărani³⁰.

²³ Maior 1987, p. 92.

²⁴ Csucsujă 1998, p. 21.

²⁵ Csucsujă 1998, p. 21.

²⁶ Csucsujă 1998, p. 21.

²⁷ Csucsujă 1998, p. 21.

²⁸ Csucsujă 1998, p. 21.

²⁹ Csucsujă 1998, p. 29.

³⁰ Csucsujă 1998, p. 29.

În jumătatea de veac care a urmat revoluției din 1848-1849, în Țara Zarandului s-au produs însemnate transformări economice și sociale. Prin încheierea nefavorabilă a proceselor privind pădurile, care reprezentau principala posibilitate de trai, alături de creșterea animalelor, populația din satele de munte este constrânsă să migreze spre centre mai mari. Țărănimea transilvăneană a beneficiat în mod diferit prin desființarea iobăgiei legiferată prin Patenta imperială din anul 1854. Prin lege, iobagii și jelerii urbariali răscumpărați de către stat, au devenit, prin simplul efect al legii sau pe calea grea și întortocheată a proceselor urbariale, proprietari ai pământurilor pe care le foloseau³¹. La desființarea iobăgiei s-au găsit în Transilvania patru categorii principale de păduri, din punctul de vedere al apartenenței lor juridice:

1. „Păduri alodiale sau nobiliare, care din timpurile cele mai vechi s-au aflat în stăpânirea proprietarilor, sau pe parcurs au fost alodiate, intrând în folosința exclusivă a acestora. Aceste păduri nu era grevate de nici un fel de obligații în folosul țăranilor.

2. Păduri în folosință comună, din care proprietarii acordau prin tradiție lemnul de foc și pentru construcții, iar uneori și pentru vânzare.

3. Păduri urbariale, în care proprietarii permiteau iobagilor numai accesul la pășune și ghindă, eventual pentru o taxă redusă, în contul ghindăritului.

4. Păduri comunale, păduri pur sătești, ori pur iobăgești, ale căror foloase și venituri erau destinate exclusiv obștei locuitorilor iobagi și neiobagi din comună, și la care stăpânul moșiei nu avea nici un drept, nici măcar pe cel de control”³².

Satele au beneficiat de suprafețe diferite de pământ, în funcție de zonele în care erau situate. Pe lângă pământul de cultură, țăranii foloseau până la segregarea lor din deceniul al VII-lea, al secolului al XIX-lea, întinse suprafețe de pășuni și păduri, ceea ce le permitea să țină un număr relativ mare de animale. Fără a ignora saltul mare înainte pe care țăranimea îl înregistra prin recunoașterea libertății sale sociale, perioada care începe după 1848 se caracterizează prin neîntrerupte dificultăți. La nici două decenii de la revoluție, la satele situația materială era tot mai rea, mii de familii fiind înglodate în datorii, fiind nevoite să-și vândă animalele de jug și să-și zălogească pământul. Foarte multe familii și-au pierdut jumătate sau chiar tot pământul pe care își produceau cele necesare traiului de zi cu zi. Documentele menționează că numai într-un sat din comitatul Hunedoara, un administrator de moșie, achiziționa în anul 1852, 154 iugăre de pământ³³.

La 29 decembrie 1853 reprezentanții comunității Valea Brad adevereau drepturile comunității Zdrapți încălcate de nobili, declarând următoarele:

„Noi subscrișii din comunitatea Valea Brad, cu aceasta adevărem cu cunoștința sufletelor noastre despre comunitatea Zdrapțului:

1. Arendă de băutură și crâșmă domnească sau pământ moșie domnească și nici pădure a domnilor n-au fost când ne-am pomenit, fără numai a oamenilor, pentru care or făcut slujbă. Nici altă dare sau veni domnii pământului n-or avut din susul Zdrapțului.

2. La toate praznicele din Țara Ungurească au venit cu buți de vin, au fost slobozi prin învoirea obștii iar nu prin a domnilor. Și iarăși, o pădure în Bisonca, satul v-a oprit pentru lipsa gardului de țarină. Și acum, de 10 ani, v-au luat-o domnii cu puterea de la sat și alte păduri – în Lunca și în Pless – care păduri sunt din holdele oamenilor făcute, la care satul a pus păzitori, Și acum de un an domnii au țipat gornicii satului și-or pus din puterea lor și se țin și de aceasta cu puterea. Despre care, totdeauna suntem cunoscători.

³¹ Retegan 1980, p. 306.

³² Csucsujă 1998, p. 52.

³³ Retegan 1980, p. 317.

Adeverim, Valea Brad 29 decembrie 1853.

Nicula Iosif, Colțea Samson, Nicula Solomon, Faur Mihali jude, Miclea Solomon, Lupe Avram, Ionuț Florea, Diniș Moise, Lupe Toma, Tulea Ion, Brătilă Avram, Bolgia Giurgiu, Pavel George, Diniș Irimie, subscris prin Lupea m. p notar³⁴.

La 21 ianuarie 1855 s-a făcut numirea păzitorilor de pădure în persoana locuitorilor Faur Avram, Metyeș Avram și Faur Petru, „care sunt scutiți de facerea drumului...și de forspont, cu acea însemnare că și dâșii sunt răspunzători pentru pagubele ce se vor întâmpla în pădurile comunității. Vigilul comunității (strazse) Simon Mihaile, acesta capătă, în natură de la fiecare casă câte două cupe de cucuruziu sfărâmat, alta nimic, dâșii îi datoră ca toate scrisorile oficioase ale comunității a le duce la cercul Băii de Criș, acolo unde i se poruncește, însă din cerc afară, nu”³⁵.

Pentru paza pădurilor comunale sunt angajați gornici de pădure. Numărul acestora este în funcție de suprafața pădurii aparținând localității respective. Satele din Zarand din preajma munților dispuneau de păduri mai întinse ca suprafață, spre deosebire de cele din depresiunea Crișului Alb. Satul Bulzești avea trei gornici de pădure, Tomnatic 2, Grohot 3, dintre care 2 au grijă de pădurea Bradului³⁶. Cei mai mulți gornici de pădure, câte 4 sunt în satul Blăjeni pe Criș, Crișcior și Ruda³⁷. Localitățile care nu dispun de pădure, precum Uibărești, Vaca, Țărățel, Târnavă, Șteia, Târnavița, Valea Mare, nu dispun de gornici de pădure.

În anul 1855 comunitățile din Zarand își aleg gornicii de pădure în funcție de suprafețele de pădure pe care le păzeau. Cei mai mulți gornici sunt în comuna Blăjeni, cu cele 4 crânguri ale sale, unde activau 11 păzitori de pădure³⁸. În Blăjeni, Valea Plai sunt 4 gornici de pădure (Mik Togyer, Niag Moise, Duna Iuon, Petru Nikulae), iar Blăjeni Valea Sat are 3 gornici (Bibarț Ioan, Niag Lazăr, Lupașiu Iuon)³⁹. Celelalte două crânguri, Blăjeni Valea Criș și Blăjeni Valea Grosuri au câte doi gornici. Pădurile aparținând crângului Valea Criș erau păzite de gornicii Mik Iuon și Mik Iuon I. Iuon, iar cele aparținând crângului Valea Grosuri de gornicii Simedrea Rusan și Csokan Irimie Albului⁴⁰. Un număr de 4 gornici avea comunitatea Junc (Tirica Lup, Dobârcău Vasilie, Josan Solomon și Faur Petru), la fel ca și Ribița (Stants Adam, Herbei Petru, Cleș Togier a Stanci și Dușan Gyorgie)⁴¹. Câte trei gornici își tocimesc comunitățile Mihăileni (Bokser Iuon, Iank Georgie, Mezeu Iuon) și Vaca (Avram Josi, Avram Zaharie, Indrei Niculae)⁴². Câte doi gornici au comunitățile Potingani (Doț Zaharie, Nistora Simion), Rovina (Borza Iuon, Demian Pavel), Șesuri (Lesleu Nicolae, Lesleu Iuon), Curechiu (Ivinis Iuon, Nicula Iuon), Căraci (Mestian Avram, Mertian Iuoanaș) și Țebea (Stana Georgie, Zerii Iuon)⁴³. Satul Uibărești are angajat un singur gornic (Matei Togier), iar Rișca nu are angajat pe nimeni⁴⁴.

În aceeași perioadă, autoritățile din comitatul Hunedoara se plâng că dările și restanțele de dări nu pot fi scoase nici cu armata. „Noi, răspund cei din jurul Orăștiei,

³⁴ Documente 1990, p. 132.

³⁵ SJHAN, FPJH, Dosar 17/1855, f. 25.

³⁶ Documente 1990, p. 69.

³⁷ Documente 1990, p. 70, 72, 73.

³⁸ SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 53

³⁹ SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 53

⁴⁰ SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 53

⁴¹ SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 66.

⁴² SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 66.

⁴³ SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 66.

⁴⁴ SJHAN, FPJH, preturi, Dosar 17/1855, f. 66.

întrebărilor avocatului Ioan Tincu, destul lucrăm și destul cruțăm, nu ne vedem însă nimic din trudă, stăm să pierim din cauza dărilor celor multe și mari; cea a pământului, a casei, a capului, adausurilor la dări”⁴⁵. Se poate spune că moștenirea economică a trecutului feudal, nu a fost lichidată total prin legislațiile agrare din 1848 și 1854 ci ea se prelungește în noua epocă. Direcția poliției austriece constata că „nemulțumirea era așa de mare, încât opinia publică, în cazul unei furtuni dezlănțuite ar putea inspira numai îngrijorare. Nu găsesc nicăieri elemente conservatoare, fidele guvernului”⁴⁶.

Șeful districtului Orăștie raporta Ministrului de Interne austriac, în anul 1858, că țărănimea se agită în multe locuri⁴⁷. Pădurea de 70.000 iugăre aparținătoare domeniilor Lunca și Hălmagiu din comitatul Zarandului a fost incendiată între 15 octombrie și 15 noiembrie 1862, când într-o parte, când în alta. Autoritățile au stins incendiile cu prețul unor mari sacrificii, ca la 1 decembrie să ia din nou foc, în mai multe locuri deodată”⁴⁸.

Pentru a institui o disciplină în ceea ce privește exploatarea pădurilor, conducerea comitatului Zarand adoptă un regulament de lemnărit. Regulamentul este compus din 16 paragrafe prin care se stabilesc condițiile tăierii lemnelor din pădurile comitatului și a fost adoptat de către adunarea comitatului Zarand la 2 noiembrie 1863, fiind semnat de către comitele suprem Ioan Pipoș⁴⁹. Potrivit § 1 exercitarea dreptului de lemnărit poate fi exercitat de acum înainte de locuitorii sătești „de două ori în săptămână, Marțea și Vinerea și numai în una desemnândă parte, sau totdeauna sub privegherea dominiului, adică a păzitorului de pădure dominale”⁵⁰.

Dacă una dintre cele două zile ale săptămânii cade într-o sărbătoare, atunci lemnăritul se execută în „ziua ce premerge sărbătoarea”⁵¹. Dacă lemnăritul se face în mai multe părți de pădure, atunci pentru fiecare parte „se stabilesc două deosebite zile de lemnărit pentru ca păzitorul de pădure să poată priveghea ducerea lemnelor”⁵². Sunt exceptați de la acest paragraf doar locuitorii fără vite care-și pot transporta lemnele în toate zilele nefestive ale săptămânii. Pentru acești locuitori se cere a se stabili părțile de pădure „unde se află numai lemne de foc și numai când astfel de pădure n-ar exista pe teritoriul comunei se concede lor lemnăritul în părți de pădure și de altă natură ce li se va desemna, totdeauna însă pe lângă continua priveghere și deplină cruțare a lemnelor de clădit”⁵³.

Lemnăritului s-a cedat locuitorilor din comune și pentru desfășurarea lui conform acestui regulament, supravegherea se face prin păzitorii de pădure. În caz că numărul păzitorilor de pădure (gornicilor) este insuficient „și n-ar [fi] la starea a împlini această priveghere dominiul e dator a spori numărul păzitorilor după trebuință”⁵⁴.

Dreptul lemnăritului de foc se referă „numai la lemne uscate, căzute, sau zăcute dacă se află de acestea și numai în lipsă se extinde la lemne verzi, acestea însă trebuie să fie strâmbe sau neapte spre fructificare, clădire sau alte unelte”⁵⁵. În cazul unor neînțelegeri privind stabilirea părților de pădure, stabilirea timpului și a modului de

⁴⁵ Telegraful român 1867, p. 314.

⁴⁶ Kovacs 1973, p. 83.

⁴⁷ Kovacs 1973, p. 83.

⁴⁸ Kovacs 1973, p. 93.

⁴⁹ Anexa I.

⁵⁰ Anexa I, § 1.

⁵¹ Anexa I, § 2.

⁵² Anexa I, § 3.

⁵³ Anexa I, § 4.

⁵⁴ Anexa I, § 5.

⁵⁵ Anexa I, § 6.

lemnărit, judele de cerc care ascultând părțile și investigând diferendele stabilește „locul, decide timpul și modul lemnăritului”⁵⁶. Împotriva deciziei judeului de cerc se poate face recurs „la sedria civilă comitatensă, ce însă nu suspendă acestia dispozițiune a judeului de cerc”⁵⁷.

Paragraful 8 al regulamentului de lemnărit stabilește că cei „care afară de zilele determinate se vor găsi în pădure sau deosebi în alte locuri, decât celea destinate pentru lemnărit cu unelte stricative fără de cauze justificavere sau în sfârșit acei care ar tăia alte lemne decât celea determinate de foc se vor privi ca transgresori (prevaricari)”⁵⁸. Toți aceștia se vor pedepsi după legea pădurilor din 3 decembrie 1852, încât „nu cad sub greutatea legilor unguresi”⁵⁹.

Dacă judele de cerc primește știri despre devastarea unor păduri, el era obligat să iasă la fața locului, să facă cercetări și apoi să „facă arătare la sedria civilă comitatensă care substituindu-se congregațiunea generală va proceda în sensul actului 21 din anul 1807”⁶⁰. Chiar și pentru scoaterea din pădure a târșiturilor era nevoie de „a cere concesiune spre aceia de la jurisdicțiunea comitatensă”⁶¹. Prin adoptarea Regulamentului de lemnărit s-a pus ordine în modul de exploatarea a pădurilor din comitatul Zarand, până la desființarea sa în anul 1876.

Odată cu realizarea Marii Uniri din anul 1918 administrarea pădurilor a intrat în competența organelor silvice ale statului român. Trebuie amintit că în timpul dualismului austro-ungar majoritatea gornicilor de pădure angajați erau de etnie maghiară. Toți care au fost angajați înainte de 1918, indiferent de etnie puteau fi menținuți în funcție dacă depuneau jurământul de fidelitate către statul român. La 12 iunie 1919 vigiliile pădurilor urbariale și comunale din județul Hunedoara, plasa Brad și Baia de Criș, se adresau subprefectului județului arătând că au depus jurământul prescris către statul român și rugau „să binevoiască a dispune la perceptoratul reg. rom. din Baia de Criș spre a ne da salariul dimpreună cu celelalte adause ce se cuvin”⁶². Cererea este semnată de 6 vigili și 6 vigili silvanali. Cei 6 vigili din plasa Brad sunt: Ioan Nițu cu sediul în Buceș, Mihăilă Covaciu (Băița) și Ferent Bartha (Brad)⁶³. Din plasa Baia de Criș semnavo vigiliile: Iosif Polgar cu sediul în Rișculița, Antal Hubert (Baia de Criș) și Ignat Dezö (Vața de Jos)⁶⁴. Cererea către Oficiul de Subprefectură era semnat și de către vigiliile silvanali: Ioan Nițu, Mihail Kovacs, Dezsö Ignacz, Ferent Barrha, Iosif Polgar și Anton Huber⁶⁵.

Abia la 25 iunie 1919, S. Cleșiu reprezentantul Ocolului silvic din Baia de Criș se adresa către conducerea județului Hunedoara cu următoarea scrisoare:

„Onoratului subprefect Deva

Șeful Ocolului Silvic Baia de Criș face cunoscut depunerea jurământului de fidelitate al funcționarilor aparținând Ocolului Silvic Erarial de aici și al Ocolului Silvic cercual din Brad:

⁵⁶ Anexa I, § 7.

⁵⁷ Anexa I, § 7.

⁵⁸ Anexa I, § 8.

⁵⁹ Anexa I, § 8.

⁶⁰ Anexa I, § 9.

⁶¹ Anexa I, § 10.

⁶² SJHAN, FPJH, dosar 25/1919, f. 39.

⁶³ SJHAN, FPJH, dosar 25/1919, f. 39.

⁶⁴ SJHAN, FPJH, dosar 25/1919, f. 39.

⁶⁵ SJHAN, FPJH, dosar 25/1919, f. 39.

- Solomon Cleș conducătorul Ocolului Silvica din Baia de Criș a depus jurământul de fidelitate la 13 mai 1919 la Inspectoratul Silvic Hațeg.

- Georg Vecesdi, prim codrean, a depus jurământul de fidelitate, la 12 mai 1919, la Pretura plasei Brad.

- Iosif Polgar, vigil silvic cercual, a depus jurământul de credință la Pretura plasei Baia de Criș, 15 mai 1919.

- Anton Huber, vigil silvic cercual, a depus jurământul de fidelitate la Pretura plasei Baia de Criș, 15 mai 1919.

- Mihail Kovats, vigil silvic cercual a depus jurământul de fidelitate, Pretura plasei Brad, 12 mai 1919.

- Ioan Nițu, vigil silvic cercual a depus jurământul de fidelitate la Pretura plasei Brad, 22 ianuarie 1919.

- Carol Bartha vigil silvic cercual a depus jurământul de fidelitate, Pretura plasei Brad, 12 mai 1919.

- Iosif Bocicoi, vigil silvic cercual a depus jurământul de fidelitate, Pretura plasei Brad, 12 mai 1919.

- Ignatie Dezsö, candidat silvic cercual, fără diplomă, a depus jurământul la Pretura plasei Baia de Criș, 15 mai 1919⁶⁶.

Totuși salariile întârzie să fie plătite, ceea ce determină pe Ioan Nițu din Blăjeni să se adreseze Subprefectului județului Hunedorara, cu următoarea cerere: Codrianul Ioan Nițu din Blăjeni, raporta că n-a fost plătit, deși a depus jurământul la 22 ianuarie 1919 și cere a se interveni la Perceptoratul Baia de Criș, pentru a-i primi salariul „cu toate că n-am fost plătit pe timpul arătat mai sus, îmi îndeplinesc serviciul fără nicio retribuție. Și fiind ținut tot timpul de serviciu nu mă pot ocupa cu alte ceva, ca să-mi pot câștiga existența zilnică neavând altă avere”⁶⁷.

Comunitățile din Zarand doreau să obțină direct dreptul de exploatare a pădurilor foștilor iobagi. Această posibilitate a devenit posibilă abia după Marea Unire din anul 1918. La 20 septembrie 1920 foștii iobagi din comuna Căzănești se adresau Regiunii Silvice cerând „dreptul de exploatare a pădurii foștilor iobagi”⁶⁸. Cererea urmașilor foștilor iobagi din satul Căzănești este argumentată prin următoarele motive:

1. „Pădurea este bătrână și se prăpădește.
2. Linia ferată care leagă Căzănești de Vața de Jos se va demonta în decurs de 4-5 ani, iar pădurea după această demontare va rămâne fără preț și posibilitate de exploatare.
3. Vom forma o bancă poporală în care vor intra ca acționari (58) membrii foștilor iobagi.
4. Pădurea se va preda spre exploatare acestei Cooperative sau Tovărășie cu prețul care se va fixa de Regiunea Silvică, respectiv de membrii foștilor iobagi, pentru ca să nu ajungă la mâna străinilor”⁶⁹.

Urmașii foștilor iobagi propuneau ca în Banca Populară să mai intre ca acționari: dr. Joe German, prim pretor, Vasile Giurgiu preot în Căzănești, Nicolae Turucu, pretor și Amos Turucu, secretar cercual, care vor avea datoria „să ne poarte de grijă, să formeze banca și să ia toate măsurile pentru ca lucrările să înceapă”⁷⁰. Se cerea ieșirea la

⁶⁶ SJHAN, FPJH, dosar 25/1919, f. 39.

⁶⁷ SJHAN, FPJH, dosar 25/1919, f. 39.

⁶⁸ SJHAN, FPJH, Dosar 187/1921.

⁶⁹ SJHAN, FPJH, Dosar 187/1921.

⁷⁰ SJHAN, FPJH, Dosar 187/1921.

fața locului a reprezentanților „Regiunii Silvice și cu cei 58 de iobagi să hotărâm teritoriul pădurii bătrâne care este de exploatat”⁷¹.

Dar reprezentanții Regiunii Silvice de la Hațeg cer prefectului „să nu se acorde permisul de exploatare până nu se va face revizuirea prescrisă prin decretul regal 3775/1920”⁷². Cererea Regiunii Silvice își întemeia motivele pe faptul că de „20 de ani nu s-a făcut nici o revizuire asupra acestor păduri și întrucât datele amenajamentului nu corespund celor din natură”⁷³.

Multe din problemele referitoare la pădurile comunale vor fi rezolvate prin aplicarea Reformei agrare din anul 1921.

Abrevieri

- SJHAN, FPJH – Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale, Fond Prefectura județului Hunedoara
- SJHAN, FCZ – Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale, Fond Comitatul Zarand

Bibliografie

- Csucsuja 1998 – Csucsuja István, *Istoria pădurilor din Transilvania, 1848-1914*, Cluj-Napoca, 1998
- Borza, Boșcaiu 1965 – Alexandru Borza, Nicolae Boșcaiu, *Introducere în studiul covorului vegetal*, București, 1965
- Botezan, Schilling 1971 – Liviu Botezan, Roland Schilling, *Conscripții urbariale hunedorene din anul 1785 (II)*, în *Sargetia*, VIII, 1971
- Documente 1990 – *Pentru libertate și unitate națională. Documente hunedorene, 1848-1920*, București, 1990
- Dogaru, RácZ 1987 – Maria T. Dogaru, Gabriel RácZ, *Pădurile din Transilvania în secolul al XVIII-lea, în Pădurea și poporul român*, Cluj-Napoca, 1987, p. 85
- Maior 1987 – Corneliu Maior, *Pădure și istorie în Țara Zarandului în Pădurea și poporul român*, Cluj-Napoca, 1987, p. 90-93
- Sabău 1987 – Vasile Sabău, *Etapete de dezvoltare ale economiei forestiere din diferite orânduiri sociale cu referire specială la Transilvania*, în *Pădurea și poporul român*, Cluj-Napoca, 1987, p. 70
- Telegraful român 1867 – *Telegraful român*, an XV, nr. 79 din 1/13 octombrie 1867, p. 314

⁷¹ SJHAN, FPJH, Dosar 187/1921.

⁷² SJHAN, FPJH, Dosar 187/1921.

⁷³ SJHAN, FPJH, Dosar 187/1921.

Anexa**REGULAMENT DE LEMNĂRIT****§ 1**

În privința tuturor acelor comune foste urbariale care pe baza deciziunilor legalmente valide sau contractelor încheiate cu domintul său sau uzitat înainte de 1848 se află de prezent în esercerea dreptului de lemnărit de aici înainte locuitorii sătești foști roboteri vor putea să eserceze ăst drept ordinariminte de două ori în săptămână Marțea și Vinerea și numai în una desemnândă parte, sau totdeauna sub privegherea domeniului adică a păzitorului de pădure dominale.

§ 2

Dacă una sau alte dintre zilele determinate mai în sus ar cade într-una ziuă de sărbătoare atunci lemnăritul ie de a se esercea în ziua ce premerge sărbătoarea.

§ 3

Dacă pentru lemnărit s-ar desemna mai multe părți de pădure, atunci pentru fiecare parte singulară sunt de a se determina două deosebite zile de lemnărit pentru ca păzitorul de pădure să poată priveghea ducerea lemnelor.

§ 4

Cad sub escepțiune acei pauperi locuitori care lipsindu-le vite de tras insies cară lemnele de foc, pentru aceasta concedându-li-se ducerea lemnelor în toate zilele nefestive a săptămânii, sunt de a se extinde și desemna una sau după trebuință mai multe de acelea părți de pădure unde se află numai lemne de foc și numai când astfel de pădure n-ar exista pe teritoriul comunei se concede lor lemnăritul în părți de pădure și de altă natură ce li se va desemna, totdeauna însă pe lângă continua priveghere și deplină cruțare a lemnelor de clădit.

§ 5

Privegherea se exersează din partea dominiului prin păzitorii de pădure (soimari, gornici) și încât păzitorii de acum concedându-se locuitorilor comunei lemnăritul în multe părți și n-ar la starea a împlini această priveghere dominiul e dator a spori numărul păzitorilor după trebuință.

§ 6

Dreptul lemnăritului de foc se extinde mai înainte de toate numai la lemne uscate, căzute, sau zăcute dacă se află de acestea și numai în lipsă se extinde la lemne verzi, acestea însă trebuie să fie strâmbe sau neapte spre fructificare, clădire sau alte unelte.

§ 7

Desemnarea soartei și respective a părților de pădure menite spre lemnăritul de foc și în privința astor din urmă, determinarea timpului și a modului de lemnărit se întâmplă ca întervenirea concernentelui jude de cerc, care permițând în asta privință ascultarea părților și investigarea din oficiu a jurstărilor, de cumva n-ar succede a aduce părților la o învoire cu privire la relatiunea de drept și legile silvanale, desamne locul, decide timpul și modul lemnăritului în contra cărei desemnări și respective deciziune recursul se concede la sedria civilă comitatensă, ce însă nu suspende acestia dispozițiune a judeului de cerc.

§ 8

Aceia care vor călca regulile lemnăritului înscrise în punctele de mai în sus și anume: care afară de zilele determinate se vor găsi în pădure sau deosebi în alte locuri, decât celea destinate pentru lemnărit cu unelte stricative fără de cauze justificavere sau în sfârșit acei care ar tăia alte lemne decât celea determinate de foc se vor privi ca transgresori (prevaricari) și vor fi a se pedepsi după legea silvanale din 3 decembrie a. 1852 încât nu vor cade sub greutatea legilor unguresci.

§ 9

Îndată ce va veni la știrea judeului de cerc concernenții cum că oricare pădure se devaste sub pretext de lemnărit sau de oricare drept, e datoriu de loc a ieși la fața locului a se învinge despre starea lucrului, a face dispozițiune după jurstări și despre aceasta în caz de trebuință a face opinative aretare la sedria civilă comitatensă care substituindu-se congregatiunea generală va proceda în sensul actului 21 din anul 1807.

§ 10

Fiind extirpările (târșiturile) peste tot, strâns oprite în caz când orecineva a estirpa (târși) în pământul aflătoriu în stăpânirea ie datoriu a cere concesiune spre aceea de la jurisdicțiunea comitatensă.

§ 11

În caz de potenție, furt, aprinderi sau alte cutidiari referitoare la pădure este desăvârși deloc procesul criminal, cercetarea curând a se face și a se subserne la sedria comitatensă.

§ 12

Păzitorii de pădure (siomarii, gornicii) după art. IX, § 21 din anul 1840 fiind a se primi numai cu întrevenirea judeului de cerc și pe lângă jurarea acelorași, drept aceea proprietariu cu pădure prin respectoriul judele de cerc sunt de a se provoca ca pe păzitorii de acum să-i arate cu numele și în persoană ca la caz când n-ar fi jurați până aici să le ia jurământul.

§ 13

Păzitorii de pădure și antistii comunali sunt de a se face deosebit băgători de seamă la datorințele lor cu privire la § 32 a art. citat și în contra le este a se aplica prevederea legală în caz când ar negriji a arăta dauna.

§ 14

Acei antisti comunali [care] ar proceda cu negrijință sau chiar cu părtinire în caz de prevaricări sunt a se amora deloc de la serviciul ce-l poartă.

§ 15

Concernentele jude de cerc corespunzătoriu pentru de a decide în timpul prescriș de lege toate prevaricațiunile de pădure arătate la dânsul.

§ 16

De altmintrelea sunt de a se observa regulile generale legei pădurariei din anul 1852.

Dat în Baia de Criș, 2 noiembrie 1863

Comitele suprem al comitatului Zarand,
Ioane Pipoș⁷⁴

⁷⁴ SJHAN, FCZ, Dosar 2/1862.

**Role of forests in the history of Zarand Land.
Timbering regulation dating back to the year 1863**

Abstract

The forests possessed a major role in the life of human communities throughout history. As soon as the Hungarian rule over Transylvania was set, the royalty issued a series of Benefaction Diplomas to accommodate certain subjects either for the purpose of rewarding them for their deeds of loyalty to the crown, or to endow various civil and military institutions with estate and land. The dwellers of the villages could no longer make use of the forests unless they were allowed to do so by the respective landowner and also in exchange for services of land tilling, or paying mandatory taxes, and fees; this led to an utter state of discontent. The Court in Vienna made efforts to soften the complaints and to preserve the forest fund by adopting a number of general regulations and orders. In order to establish a code of discipline in what concerned the exploitation of the forests, the management of the Zarand County adopted a timbering regulation.

The regulation is composed of 16 paragraphs which set out the conditions for timbering across the forests of the county. It was adopted by the Assembly of the Zarand County on November 2nd 1863, and signed by the Supreme Head of the County, Ioan Pipoș.